

Voorstel aanpak Aziatische hoornaar

Auteur

5.1.2.e

Datum

17 februari 2025

Inhoud

Inhoud

Inhoud	1
Voorwoord	2
1. Juridisch Kader.....	3
2. Betrokken belangen.....	4
Biodiversiteit	4
Volksgezondheid (steekgevaar)	4
Landbouw en Imkerij	4
3. Voorgestelde landelijke aanpak.....	5
Vorm een landelijk kernteam	5
Stel provinciale kernteams op voor nadere uitwerking landelijke lijn.....	6
4. Brabantse uitwerking aanpak exoten	7

Voorwoord

De Aziatische hoornaar is een hoornaarsoort die oorspronkelijk voorkomt in Zuidoost-Azië en niet van nature in Europa voorkomt. De Aziatische hoornaar is in 2004 per ongeluk geïntroduceerd in Frankrijk en heeft zich via Vlaanderen in Nederland gevestigd. In 2017 is de Aziatische hoornaar voor het eerst in Nederland gemeld en in 2019 is het eerste nest in Noord-Brabant gemeld. Sinds de eerste melding in 2017 heeft de Aziatische hoornaar zich, ondanks bestrijdingsinspanningen, snel uitgebreid in Nederland.

Deze snelle uitbreiding heeft ertoe geleid dat het voor de Provincie Noord-Brabant steeds moeilijker wordt om alle nesten op te sporen en te bestrijden. Om die reden worden mogelijkheden verkend om andere partijen te betrekken bij de aanpak van de Aziatische hoornaar vanuit hun belang en medeverantwoordelijkheid ten aanzien van Natuur, Landbouw en volksgezondheid.

Voor de Aziatische hoornaar geldt sinds 2021 een beheersopgave in plaats van een eliminatieopgave. Dit betekent dat de provincie niet langer hoofverantwoordelijk is voor de aanpak van de Aziatische hoornaar. Wel moet verdere verspreiding en aantasting (van de biodiversiteit) zoveel als redelijkerwijs mogelijk worden voorkomen. Hierin hebben verschillende belanghebbenden een eigen verantwoordelijkheid.

Deze notie vormt een eerste voorstel voor een nieuwe aanpak van de Aziatische Hoornaar. Naast deze notitie is een [achtergrond document](#) opgesteld met meer informatie over de risico's van de Aziatische hoornaar en de aanpak zoals deze tot nu toe heeft plaatsgevonden.

De voorgestelde nieuwe aanpak is tweeledig. Enerzijds moet worden ingezet op een organisatiestructuur die zich richt op een centrale en landelijk georganiseerde kennisdeling en een provinciaal en lokaal georganiseerde uitvoering van de bestrijding. Daarnaast wordt een efficiënte slag voorgesteld voor de praktische organisatie rondom de opsporing en bestrijding van Aziatische hoornaars op lokaal niveau.

1. Juridisch Kader

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten. De Unielijst maakt onderdeel uit van de Europese Verordening No. 1143/2024 waarin soorten zijn opgenomen die een bedreiging vormen voor de biodiversiteit. Lidstaten zijn verplicht om maatregelen te treffen tegen deze soorten.

De noodzakelijke maatregelen zijn afhankelijk van het stadium waarin de introductie van een soort zich in een lidstaat bevindt. Vestiging van de soorten van de Unielijst in lidstaten moet voorkomen worden (preventie en eliminatie). Als de soort al is gevestigd in een lidstaat als hij op de lijst wordt geplaatst, dan moet de soort beheerst worden. Wanneer vestiging van een soort ondanks inspanningen niet voorkomen kan worden en volledige uitroeiing niet meer mogelijk wordt geacht, kan op verzoek van de lidstaat de status van de soort worden gewijzigd van 'vroeg stadium van invasie' (doel: snelle uitroeiing), naar 'gevestigd' (doel: beheersen).

In 2021 is geconcludeerd dat de volledige uitroeiing van de Aziatische hoornaar in Nederland niet meer mogelijk is waardoor de status van "vroeg stadium van invasie" is gewijzigd naar "gevestigd".

Sinds 2018 zijn de provincies (beleids-)verantwoordelijk voor de beheersing en bestrijding van invasieve exoten en het herstel van ecosystemen. Zij handelen hierbij vanuit hun wettelijke taken ten aanzien van natuurbescherming. De provincies kunnen zelf invulling geven aan deze verantwoordelijkheid en initiëren hiertoe onderzoek, doen aanbestedingen en richten zich op communicatie met andere partijen. De provincies mogen hierin prioriteren en hun eigen beleid bepalen.

De verantwoordelijkheid voor de aanpak van invasieve exoten betekent niet dat de provincie zelf alle maatregelen moet of kan uitvoeren. Bij gevestigde soorten met een beheersopgave hebben alle betrokken partijen een eigen of medeverantwoordelijkheid die samenvalt met hun publieke taak en/of eigendom. De provincie heeft hierin een faciliterende en waar mogelijk coördinerende rol vanuit het provinciale natuurbelang.

2. Betrokken belangen

De Aziatische hoornaar vormt een (mogelijk) risico voor de biodiversiteit, volksgezondheid en landbouw, waaronder de imkerij. Partijen hebben vanuit hun belang ten aanzien van deze aspecten dan ook een gedeelde verantwoordelijkheid in de bestrijding van de Aziatische hoornaar.

Biodiversiteit

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten. De werksters van de Aziatische hoornaar vangen vliegende insecten als voedsel voor de larven. Prooidieren bestaan voornamelijk uit honingbijen, maar ook uit wilde bijen, wespen, vliegen en andere vliesvleugeligen. Dit heeft een direct effect op de prooidieren en een indirect effect op de bestuiving van (wilde) planten en mogelijk ook op andere insecteneters.

Volksgezondheid (steekgevaar)

Net als veel andere wespsoorten kunnen Aziatische hoornaars steken als ze zich bedreigd voelen. De steek van de Aziatische hoornaar kan pijnlijker zijn, maar is niet gevaarlijker dan die van andere soorten zoals de limonadewesp. Een steek van de Aziatische hoornaar is, net als bij andere wespsoorten, wel gevaarlijk wanneer de persoon een sterke overgevoeligheid heeft voor het gif. Het risico voor de gezondheid is groter wanneer de persoon meerdere keren wordt gestoken, bijvoorbeeld wanneer Aziatische hoornaars hun nest gezamenlijk verdedigen. Grote zomernesten van de Aziatische hoornaar hangen doorgaans hoog in de boom waardoor de kans op een dergelijke situatie klein is. De voorjaarsnesten zijn kleiner, maar bevinden zich vaak wel op plekken waar men sneller in contact kan komen met het nest. Denk aan nestkastjes, heggen, schuurtjes en spouwmuren.

Landbouw en Imkerij

De Aziatische hoornaar is een opportunist die het voedsel kiest dat het meest voorhanden is. Een van de voornaamste voedselbronnen van de Aziatische hoornaar zijn, mede als gevolg van de beschikbaarheid, honingbijen. Ze zijn vaak te zien bij bijenkasten waar ze jagen op bijen. Vanuit imkers zijn dan ook grote zorgen over de gevolgen van de Aziatische hoornaar voor hun bijenvolken. Indirect zijn er (mogelijk) effecten voor de bestuiving van landbouwgewassen. Er zijn ook signalen dat werksters (vraat)schade veroorzaken aan (zachte) fruitgewassen zoals appels, peren, druiven en pruimen.

3. Voorgestelde landelijke aanpak

3.1 Vorm een landelijk kernteam

Huidig knelpunt:

Provincies geven in principe zelf invulling aan de aanpak van invasieve exoten. Op deze manier is er ruimte voor de regionale en lokale verschillen tussen de provincies en de exotenproblematiek ter plaatse. Echter wanneer een overlast gevende (invasieve) soort zich snel uitbreidt over het land, is er behoefte aan een eenduidige en gezamenlijke aanpak en informatievoorziening. Dit zagen we ook bij de (niet invasieve) Eikenprocessierups.

Bij de aanpak van de Aziatische hoornaar zijn er veel verschillende “werkelijkheden” die al dan niet in (sociale) media worden uitgegroot. Ook zorgt een wisselende provinciale aanpak voor veel onduidelijkheid (“waarom doet provincie A dit wel en provincie B niet?”).

Doel: Een centrale kennisbank, communicatielijnen en strategie of doelstelling (die per provincie verder uitgewerkt kan worden, paragraaf 3.2)

Aanpak:

Zet een landelijk kernteam op met de belangrijkste belanghebbenden. Dit kernteam heeft als taak om een landelijke communicatielijnen op te zetten, kennis te verzamelen en te delen. Het team komt regelmatig samen, bijvoorbeeld eens per twee maanden om de laatste ontwikkelingen door te nemen.

Concrete acties kunnen bestaan uit:

- Het inrichten van een landelijk informatiepunt (eventueel met meldingspunt) met actuele info t.a.v. bestrijding van nesten, bescherming bijenkasten en risico's voor de volksgezondheid
- Strategisch communicatieplan opstellen. Bijvoorbeeld bij de eerste nieuwe hoornaars een persbericht opstellen + expert naar voren schuiven voor een nadere uitleg.
- Invullen kennisleemten, uitwisselen kennis met andere landen t.a.v. Aziatische hoornaar.
- Beoordelen/verkennen nieuwe bestrijdings- of beheermethodes

Het is belangrijk om de voornaamste belanghebbenden te betrekken in dit kernteam. Voorstel:

1. LVVN: Biodiversiteits- en landbouwbelang. Zijn ook trekker van landelijke bijenstrategie en basiskwaliteit natuur.
2. Provincies: Biodiversiteitsbelang, schakel tussen landelijk/lokaal en hebben regierol t.a.v. exotenbestrijding.
3. Gemeente: Belang t.a.v. volksgezondheid en openbare orde.
4. NBV: Landelijke vertegenwoordiging van imkerij
5. LTO: Landelijke vertegenwoordiging fruittelers
6. RIVM(?): Landelijke vertegenwoordiging t.a.v. volksgezondheid
7. KAD/Ctgb: vertegenwoordiging bestrijders/kennisdeling t.a.v. toegestane bestrijdingsmiddelen
8. Inspectie Leefomgeving en Transport: toezicht op verkeerd gebruik pesticiden
9. WUR/EIS: wetenschappelijke onderbouwing/kennisvergaring
10. Terreinbeheerders/ natuur en milieuverenigingen

3.2 Stel provinciale kernteams op voor nadere uitwerking landelijke lijn

Knelpunt:

De statuswijziging van de Aziatische hoornaar betekende een verschuiving in de verantwoordelijkheden met betrekking tot de aanpak van de Aziatische hoornaar. Dit lijkt echter nooit breed of effectief te zijn gecommuniceerd naar andere belanghebbenden. Daarnaast is er de provinciale afspraak om hoornaarsnesten zoveel mogelijk zelf (op te sporen) en te bestrijden. Hierdoor is er bij verschillende partijen het beeld ontstaan dat alleen de provincies (en de door hen ingehuurd bestrijders) verantwoordelijk of bevoegd zijn voor de bestrijding van de Aziatische hoornaar. De provincie heeft een regierol t.a.v. de aanpak van gevestigde soorten, maar heeft andere belanghebbenden nodig voor de beheersing.

Doel:

Het vaststellen van duidelijke kaders en een duidelijke rolverdeling obv landelijke lijn. Schakel tussen landelijke en regionale situatie.

Aanpak:

Zet een provinciaal kernteam op. Dit kernteam heeft als taak om de landelijke communicatielijn te vertalen naar een provinciale aanpak en om dit te communiceren met gemeentes en andere regionale belanghebbenden.

Concrete acties kunnen bestaan uit:

- Beschikbaar stellen van subsidie (door provincie)
- Communicatiestrategie gericht op lokale bladen
- Organiseren van jaarlijkse kennisdag Aziatische hoornaar voor gemeentes en/of imkers
- Opzetten van een nieuwsbrief
- Initiëren/ coördineren bovenregionale/ provincie-brede activiteiten

Het kernteam bestaat bijvoorbeeld uit de volgende mensen:

- Projectleider
- Beleidsadviseur invasieve exoten (inhoudelijk deskundig)
- Communicatieadviseur
- Vertegenwoordiger imkers (kan lokale imkervereniging zijn)
- Vertegenwoordiger zoekgroepen/bestrijders
- Vertegenwoordiger gemeente
- GGD? (vanuit volksgezondheid)
- Terreinbeheerders, natuur en milieuverenigingen

4. Voorgestelde Brabantse uitwerking

Doelstelling

Voor de Aziatische hoornaar geldt een *beheersopgave*. De soort is niet meer uit te roeien in Noord-Brabant. Volledige provincie-brede eliminatie is geen haalbaar doel.

Het landelijke kernteam stelt vast wat de landelijke doelstelling is. Bijvoorbeeld:

- Na te streven maximale populatie-omvang (per aandachtsgebied)/Stoppen van de populatie groei (afzwakken groeicurve)
- Beschermen biodiversiteit d.m.v. lokale uitroeiing
- Minimaliseren risico voor volksgezondheid
- Etc

Communicatie

Het provinciale kernteam stelt een communicatiestrategie op rondom de Aziatische hoornaar met een aantal jaarlijks terugkomende communicatiemomenten. Bijvoorbeeld

- Start hoornaar seizoen
 - o oproep om koninginnen te vangen
 - o voorlichting over primaire nesten en steekgevaar
- Hoogseizoen:
 - o Informeren over zoekgroepen en waar werksters gemeld kunnen worden
- Najaar:
 - o terugkoppeling van het afgelopen jaar: resultaten
- Gedurende het seizoen: tussentijdse evaluatiemomenten

Het provinciale kernteam ontwikkelt of deelt (landelijk) communicatiemateriaal voor gemeentes, zoekgroepen en imkerverenigingen om inwoners te informeren.

- Flyers
- Informatie voor gemeentelijke websites
- Richtlijnen/adviezen voor imkers over hoe om te gaan met voorjaarsnesten (wat is wel en niet verantwoord)

Opsporing

- De provincie kan een partij opdracht geven om de diverse vrijwillige zoekgroepen te coördineren en faciliteren
- Vrijwillige zoekgroepen kunnen ondersteund worden met zendersets. Dit kan via een subsidieregeling, maar wellicht ook via een provinciale coördinator die de zenders inkoop en vervolgens uitleent aan de zoekgroepen.
- Zoekgroepen vormen een belangrijke schakel in de opsporing van Aziatische hoornaars, maar ook in de voorlichting. Inwoners zien dat er in hun wijk wordt gezocht en spreken de vrijwilligers hierover aan. Dit vergroot het lokale bewustzijn en ze bieden een laagdrempelige mogelijkheid voor contact en inzicht in wat men zelf kan doen.

- Er kan worden ingezet op een samenwerking tussen lokale zoekgroepen en gemeentes. Bijvoorbeeld via een aanspreekpunt per zoekgroep of een koppeling met Fixie/Buitenbeterapps waarin meldingen kunnen worden doorgegeven.

Bestrijding

Hier wordt voorgesorteerd op de landelijke doelstelling, maar het geeft een inschatting van de mogelijkheden. Te denken valt aan een basis ambitie ("wat moet in ieder geval worden bestreden") waarbij belanghebbende partijen zelf de keuze maken of ze meer willen doen.

1. Vanuit biodiversiteitsoogpunt kan overwogen worden om de soort lokaal uit te roeien. Bijvoorbeeld in Natura 2000-gebied of bij leefgebieden van wilde bijen, wespen of zweefvliegen van de Rode lijst. De bestrijding in deze gebieden zijn de verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Brabant
2. Vanuit het oogpunt van volksgezondheid kunnen locaties of situaties worden bepaald waarin secundaire nesten moeten worden bestreden. Denk aan secundaire nesten die laag bij de grond hangen, binnen een bepaalde straal van een school of zorginstelling etc. Gemeentes zijn verantwoordelijk voor de bestrijding van deze nesten vanuit hun belang voor de openbare orde en volksgezondheid.
3. Voor alle primaire nesten en overige secundaire nesten maakt iedere gemeente zelf beleid over de bestrijding. Overwogen kan worden om
 - a. Alle nesten te bestrijden ongeacht locatie (gemeente of particuliere grond)
 - b. Alleen nesten op gemeentegrond te bestrijden
 - c. De kosten voor de bestrijding van nesten op particuliere terreinen te delen.

Kanttekening: met deze aanpak loop je wel het risico dat primaire nesten niet worden opgepakt, wat voor meer zomernesten zorgt met hogere kosten. Als we dit willen, moet ter compensatie extra aandacht zijn voor communicatie zodat particulieren kunnen worden overgehaald om voorjaarsnesten te laten bestrijden.

Een alternatief is om ook standaard alle gevonden primaire nesten te bestrijden vanuit het oogpunt van volksgezondheid (want hoger risico op steekincidenten dan secundaire nesten)

5. Samengevat

De provincie bouwt de bestrijding van Aziatische hoornaars af en pakt in plaats daarvan een coördinerende regierol op.

2025 vormt hierin een overgangsjaar waarin de bestrijding van Aziatische hoornaar nog door de provincie wordt uitgevoerd, tegelijkertijd zal in samenspraak met belanghebbenden een landelijke en provinciale aanpak worden opgesteld waarin duidelijke kaders worden gesteld voor de verschillende belanghebbenden.

Kern van de transitie is dat ieder vanuit zijn of haar eigen verantwoordelijkheid en belang de bestrijding van nesten op zich neemt. Globaal betekent dit het volgende:

- De Provincie bestrijdt nesten daar waar een concreet risico is voor de biodiversiteit. Bijvoorbeeld in kerngebieden van wilde bijen
- De gemeente bestrijdt nesten met een risico voor de volksgezondheid zoals laaghangende secundaire nesten
- Imkers nemen maatregelen om hun bijenkasten te beschermen, al dan niet gesteund door LTO of de Provincie (programma landbouw)
- Particulieren laten nesten op eigen terrein bestrijden. De gemeente kan uiteraard tegemoet komen en de kosten (deels) op zich nemen.